

ЗМІНИ В ЛОКАЛЬНИХ СПІЛЬНОТАХ ТИЛОВИХ МІСТ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наталія Кузіна
Лоліта Мацюк
Галина Яцентюк

TRANSFORMATIONS IN LOCAL COMMUNITIES IN REAR CITIES OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Nataliia Kuzina
Lolita Matsiuk
Halyna Yatsentiuk

Relevance. *The Russian-Ukrainian war has led to the restructuring of local urban communities and the disruption of social ties. Consequently, the analysis of these transformations constitutes an important area of research within military urban studies.*

The research aims to examine the impact of the ongoing war on the everyday life of cities located outside active combat zones, using the cases of Chernivtsi, Zhytomyr, and Shpola (Cherkasy Oblast). The research focuses on changes in cultural leisure practices, transformations in the organisation and perception of urban space, and restrictions and regulations on access to specific urban areas.

Methods. The study systematises and analyses interdisciplinary empirical material grounded in theoretical scholarship and survey research. Ethnographic methods, including participant observation and semi-structured interviews, were employed.

Results. The findings demonstrate that the primary factors shaping changes in local urban communities during wartime are reflected in urban cultural practices, patterns of service consumption, and the increasing role of local media. Within the framework of teaching and learning, the course Anthropology of the City examined changes in local urban communities in Ukrainian cities not directly affected by hostilities. The study draws on surveys of residents of Zhytomyr and Shpola (Cherkasy Oblast) and on the experiences of internally displaced persons in Chernivtsi. The comprehensive research approach enables the capture of multiple dimensions of the war's impact on cities in relatively safe areas and the identification of challenges arising from newly formed conditions of urban life.

Conclusions. The analysis of wartime transformations in the local communities of Chernivtsi, Zhytomyr, and Shpola contributes to a deeper understanding of the consequences for the cultural landscapes of Ukrainian cities situated in the deep rear. The nature of contemporary warfare poses a threat to all Ukrainian cities, a phenomenon conceptualised through the notion of urbicide. The condition of the studied cities is shaped by several key factors, including the number of internally displaced persons, the provision of their housing and social needs, the development of local media and public awareness, the intensification of decommunisation processes, and the formation of Ukrainian national identity. Future research may focus on cities located in active combat zones and on strategies of urban survival under conditions of war.

Keywords: city, local urban community, Russian-Ukrainian war, military urban studies, urbicide.

В результаті теоретичного вивчення курсу «Антропологія міста» студентами магістратури в умовах російсько-української війни практичним завданням було дослідження локальних спільнот міст проживання. Опитування та порівняння з мирним життям довели, що є суттєві зміни в груповій взаємодії у спільноті, де саме міський простір формує особливий тип комунікатив-

ної культури, що призводить до творення специфічної єдності людей. Такими новими формами взаємодії стали: переміщення великої кількості населення, поява волонтерських рухів, зростання ролі інформованості через різні засоби. Ці зміни, які зафіксували опитування носять позитивний та негативний характер.

Аналіз основних джерел дослідження і публікацій. Міська історія (urban history) – без перебільшення один із найскладніших, найвимогливіших, але водночас найпривабливіших напрямів історичних досліджень. Попри те, що в Україні вона тільки розширює коло своїх прихильників, у західній історичній науці її розквіт триває від 1960 років (Бетлій 2018, с. 9).

Започатковано дослідження та викладання навчальної дисципліни «Антропологія міста» на кафедрі етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка професором Мирославом Борисенком, який зараз перебуває у ЗСУ. Він був ініціатором створення часопису «Місто: історія, культура, суспільство», яким було закладено традиції публікації текстів, присвячених такому напрямку як світовий контекст урбаністичних студій (Прато та ін. 2016).

Відносно новою сферою в українському академічному середовищі для вивчення формування спільнот містян став напрямок соціокультурної антропології – урбаністична антропологія (Соболева та ін. 2017, с. 215). Це дає можливість поглянути на життя містян з емічної (emic) перспективи (тобто відштовхуючись від того культурного контексту, у якому перебувають мешканці міст), а далі за допомогою етнографічних методів та холистичного підходу робити висновки про механізми функціонування окремих кейсів та ситуацій (Соболева та ін. 2017, с. 216). Варто погодитися з думкою авторів, що перевага антропологічної оптики полягає в тому, що вона «пропонує унікальний підхід, що базується на практичному досвіді і досліджує, яким чином глобальні процеси позначаються на житті окремої людини і цілих спільнот на макрорівні та в більш широкому контексті». Тому у фокусі уваги не лише культурних антропологів, але й інших дослідників міського простору, зокрема географів, соціологів опиняється поняття локальної міської спільноти (community, neighbourhood) (Соболева та ін. 2017, с. 217).

За час повномасштабного російського військового вторгнення в Україні сформувався новий напрямок досліджень в галузі антропології міста як військова урбаністика. Теоретичні основи розвитку даного напрямку обґрунтовано у монографічному дослідженні НАН України «Українське суспільство в умовах війни» (Головаха та ін. 2022).

Серед публікацій з даного напрямку варто виділити появу нової категорії в дослідженні міста – урбіцид. Визначальна риса стратегії російської армії – жорстокість до міст та містян, що узагальнюється поняттям «урбіцид» (лат.: urbs: місто + лат.: caedere: різати, вбивати), яке трактується як «насильство над містом». Термін вперше вжив Майкл Муркок у 1963 р., пізніше він використовувався критиками реструктуризації міст 1960-х рр. у США (Бучко та ін. 2023, с. 21). Термін «урбіцид» став популярним під час боснійської війни 1992–1995 рр. як спосіб позначення широкого та навмисного руйнування міського середовища. Даний термін має на меті передати розуміння та відчуття того, що масове та навмисне руйнування будівель є окремою формою насильства (Паньків 2023, с. 100).

В дослідженні Євгена Рачкова доведено, що злочинні дії російських військ на території України мають характер урбіциду, оскільки вони спрямовані на знищення гетерогенного культурно-символічного міського простору та різноманітності міської культурної спадщини (Рачков 2022, с. 12). Автор показує, що суть урбіциду (дослівно «знищення міста») полягає в руйнуванні антропогенного середовища міста. Урбіцид визначається одночасно як політика і стратегія руйнування всієї міської тканини й порушення цілісності простору міста. Підкреслюється, що урбіцид означає надмірну жорстокість та не може бути пояснений термінами міжнародного гуманітарного права. Таким чином, знищення міської культурної спадщини може призводити до руйнування культурної різноманітності та встановлення режиму культурної однорідності міст, втрати міськими спільнотами підґрунтя для самоідентифікації (Рачков 2022, с. 15–16). В сучасних умовах реалізуються проєкти, спрямовані на осмислення урбіциду як військової стратегії росії, зокрема серія онлайн-дискусій під назвою «Україна після урбіциду: відновлення міст і громад», ініційована Центром урбаністичних студій, Національним художнім музеєм України, Вільним університетом Брюсселя та Болонським університетом (Рачков 2022, с. 18–19).

Виявленню основних трансформаційних процесів, притаманних культурним ландшафтам міст тилу внаслідок повномасштабної війни присвячено дослідження А. Степаненко. Авторка визначає, що у культурологічному аспекті місто є втіленням історії і сьогодення, колективної пам'яті та інтересів, культурної спадщини та креативності міських жителів. На трансформацію культурного ландшафту міста в умовах війни починають впливати безпосередня близькість

до зони бойових дій, жорсткі обмеження для громадян щодо перебування у публічному просторі, загороджувальні споруди та контрольно-пропускні пункти навколо об'єктів, що потребують підвищеного рівня захисту (Степаненко 2023, с. 39). На прикладі міста Київ, зафіксовано, що культурні ландшафти міст на початок повномасштабного вторгнення фактично перестають функціонувати у звичному вигляді, оскільки ще не сформовано норм і правил роботи в таких умовах. Експонування як явище стає неможливим, оскільки через обстріли цивільної інфраструктури відвідувачі, працівники та, власне, культурні цінності перебувають під загрозою знищення або пошкодження. Таким чином, експонати і фонди музеїв Києва або евакуюються, як-от у випадку Національного художнього музею України, або переміщуються в місця для зберігання, як зробив Національний музей Тараса Шевченка (Степаненко 2023, с. 40).

Важливу роль в організації сучасного міського життя відіграють соціальні медіа. Дослідниці Павлова О. Ю. та Рогожа М. М. розглядають Viber-канали як «графосферу» війни – простір, де фіксується культурна пам'ять і досвід. Авторки показують як вернакулярне письмо в інтернеті стає джерелом для вивчення повсякденності в умовах бойових дій (Pavlova 2025).

Проблеми взаємозв'язку ідентичності жителів міста Одеси та питання колективної пам'яті в момент потрясіння для трансформації розуміння минулого досліджує О. Довгополова, яка зазначає, що саме контури суспільних уявлень про минуле дають можливість аналізувати характер трансформації тієї чи іншої групи. Протягом 2022 року багатьма українськими містами прокотилася хвиля топонімічних змін у контексті переосмислення минулого, а також демонтажу пам'ятників, які пов'язуються з активністю російсько-радянської імперії (Довгополова 2022, с. 20).

Метою статті є виявлення на основі етнографічних методів дослідження основних трансформаційних процесів, притаманних ландшафтам міст тилу внаслідок повномасштабної війни, на прикладі міст Чернівці, Житомир, Шпола.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча в умовах повномасштабної війни збільшується рухливість населення, але значення локальних общин, особливо для тилкових міст України залишається важливим чинником у конструюванні образу дому і відчутті належності до місця. В сучасних умовах відбувається реструктуризація локальних спільнот та розриви соціальних контактів, в результаті чого змінюються практики культурного дозвілля, організація та сприйняття ландшафту міста, обмежується доступність та встановлюється регуляція відвідування окремих районів міста. Дослідження змін локальної спільноти міст Житомира, Чернівців, Шполи, що виникли під час війни, допоможе краще зрозуміти наслідки для культурних ландшафтів міст України, що перебувають у глибокому тилу.

Саме повномасштабна війна показала вирішальну роль українських міст у стійкості та формуванні нового, особливого типу комунікативної культури. Зокрема, місто Чернівці, з перших днів вторгнення стало центром масового напливу людей з окупованих та прифронтових регіонів, які рятувались від війни. В даному аспекті, важливо відмітити роль Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, який став центром організації допомоги, зокрема викладачам та студентам Київського національного університету імені Тараса Шевченка. На базі університету виник штаб допомоги, де волонтери забезпечували переселенців необхідними ліками, одягом, продуктами. Важливим чинником стало надання житла на безкоштовній основі викладачами та організація проживання в гуртожитках університету. Це стало суттєвою допомогою для переселенців, оскільки основним викликом на початку повномасштабного вторгнення стала конкуренція на ринку житла, так як масовий притік переселенців спричинив надзвичайне навантаження на житловий фонд. Однак, частина місцевих мешканців, користуючись нагодою підвищила ціну на оренду житла. Одним із способів вирішення житлової проблеми, стала побудова у 2023 році модульного містечка на 250 місць (Кузіна 2025, с. 279)

Однак, проблема надання житла та інтеграції переселенців залишається актуальною в масштабах всієї України. Це підкреслюють, зокрема, респонденти із міста Житомир: «У нас є проблема з інтеграцією переселенців. У нас, не знаю, культурно так склалося, що багато людей сприймають їх гірше, конкретний приклад – це оренда житла. Багато хто просто не приймає жити там переселенців» (Архів КЕК ІФ КНУімТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 2, арк. 13). «З приводу того, що переселенці є, я не вважаю це проблемою, люди все одно приїжджають, виїжджають, мігранти, усюди є, по суті, якщо можна їх так назвати. Наприклад, з Донецької області у нас є район, заїхало дуже багато ВПО. Є люди, які робили максимальний дебош, і були люди, які відкривали нові фірми, відкривали робочі місця» (Архів КЕК ІФ КНУімТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 2, арк. 14).

Дещо інша ситуація із сприйняттям ВПО у меншому місті, Шпола Черкаської області: «Ну, я не чула про такі випадки. Можливо, і бувають такі випадки, там якісь непорозуміння виникають, але я думаю, що це дуже швидко залагоджується. Власне мені, наприклад, про такі випадки

говорили, розповідають люди, що буває таке, що переселенцям не подобається, що це маленьке місто, що немає кафе, великої кількості ресторанів, Макдональдсів і так далі. Бувають такі випадки, але, я думаю, не варто на це звертати увагу» (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 1, арк. 5).

На думку О. Довгополової, ситуація масового біженства всередині України може трансформувати взаємний погляд через необхідність фізичного співіснування представників різних регіонів в одному просторі. Війна змінює акценти в сприйнятті «своїх», значно розширюючи рамки солідарності. Якщо в нормальному житті «свої» сприймаються переважно регіонально, то спільна трагедія змінює акценти. Це, звісно, не означає відмову від регіональних стереотипів і створення нових ліній напруження через ситуацію фізичного співіснування представників різних регіонів у ситуації біженства. Останнє провокує не тільки солідарність і допомогу, але й неминучі в трагічних ситуаціях конфлікти, які так само неминуче наративізуються в напрацьовані сюжети про регіональні ідентичності (Довгополова 2022, с. 31) Це твердження підтверджують і наші респоденти: «Та сприйняття у нас нормальне у людей загалом в Житомирі... У нас все одно є умовний культурний поділ. Це так погано казати, що у нас Україна якась розділена. Але все одно, чим західніше, тим більше популярніша українська мова... У нас просто територіально суржикомовний регіон? Це звісно не діалект. Це, скоріше, просто через змішання населення» (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 2, арк. 16). «Я трошки по іншому це теж коментую, тому що навіть по своєму досвіду це поширюється з СРСР, грубо кажучи. Тому, що більша частина людей, яка була заселена на територію України, після цього викошення українського народу, Голодоморів і так далі, це було із країн Казахстану, з росії, з Білорусії» (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 2, арк. 16).

Однією з особливостей сучасної організації міського простору під час повномасштабного вторгнення є міські соціальні медіа, які розгорнуті в цифровому вимірі, завдяки цьому, локальні спільноти отримують можливість швидко обмінюватися інформацією, організовувати та долучатись до волонтерського руху та благодійності. Про це свідчать дані опитування у місті Шпола: «Люди можуть знайомитися через такі спільноти, приймати участь у якихось волонтерських ініціативах, організовуватися для допомоги сусідам чи переміщеним особам. Я думаю, що такі зустрічі, такі знайомства, вони в подальшому переростають у реальні зв'язки» (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 1, арк. 6).

Для внутрішньо переміщених осіб, соціальні медіа залишаються єдиною можливістю зберегти зв'язок з локальною культурою. Вони також є для ВПО джерелом актуальної інформації щодо гуманітарної допомоги, можливості працевлаштування, навчання та адаптації до проживання на новому місці. Наприклад, у Чернівцях створено Координаційну раду з питань ВПО, центри «єдиного вікна», інформаційні канали, наприклад «Молодий Буковинець» (Кузіна 2025, с. 280).

Важливою особливістю змін в локальних спільнотах у тилкових містах України стали нові спільноти, як частина волонтерського руху. «В теперішній час волонтерство це вже стало певною нормою. Люди допомагають Збройним Силам, збирають кошти на придбання амуніції, якихось необхідних речей для військових. Є люди, які допомагають ремонтувати техніку військовим. Є пункти, де збираються і плетуть сітки, наприклад. Це те, що часто відбувається в нашому місті. Відбуваються певні ярмарки, де збирають кошти в школі... Щодо акцій, то щосуботи в нашому місті проходить акція на підтримку полонених. Люди виходять до дороги біля головної площі з плакатами із закликами не мовчати та не забувати наших полонених захисників (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 1, арк. 4).

Здійснення органічного переходу від «минулого до майбутнього» потребує від людини діяльності особливого типу й навіть віднайдення «спеціальних технологій» (Паньків, 2023, с. 103). З початком війни, на думку наших респондентів, зростає роль громади: «певні рішення приймаються на місцях швидше, тобто не чекають там вказівок із Черкас, з чистого Києва... Це позитивно впливає на роботу укриттів, якихось гуманітарних пунктів, які створюються в місті. Тому, я думаю, звичайно, впливає на життя міста громада» (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 1, арк. 2–3).

Підводячи підсумок життя в умовах війни респонденти підкреслюють, що «люди почали допомагати один одному, люди почали більш активнішими бути до життя в місті, до тих процесів, що відбуваються всередині міста. Що люди не мовчать, люди висловлюють свою думку, не бояться говорити тоді, коли їм щось не подобається, коли місцева влада якось не так чинить. І є сподівання, що такі процеси покращать життя всередині міста і дадуть змогу місту розвиватися» (Архів КЕК ІФ КНУІМТШ, ф. 62, п. 1, од. зб. 1, арк. 9).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що досвід міст Житомира, Чернівців, Шполи демонструє стійкість локальної громади, здатність адаптуватися та згуртовуватися. На сьогодні типові міста України успішно інтегрують десятки тисяч нових мешканців, трансформують міський простір під нові потреби: навчальні заклади, бібліотеки, релігійні центри стали гуманітарними пунктами, парки та площі використовуються для благодійних ярмарок. Міста отримують значну підтримку міжнародних партнерів у вигляді гуманітарних вантажів, генераторів, техніки. Під впливом декомунізації та дерусифікації відбувається зміна символічного ландшафту міста. Війна зміцнила відчуття солідарності й сформувала нові ресурси для майбутнього розвитку.

Список джерел та літератури

- Архів кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету (далі – Архів КЕК ІФ КНУімТШ), ф. 62, п. 1, од. зб. 1, 9 арк.
- Архів кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету (далі – Архів КЕК ІФ КНУімТШ), ф. 62, п. 1, од. зб. 2, 16 арк.
- БЕТЛІЙ, О., 2018, Міська історія: окреслення дослідницького поля. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки». 26, 9–17. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2018-1-01>
- БУЧКО, Ж., СТЕЦЬОК, А. 2023, Об'єкти історико-культурної спадщини України в умовах війни: урбіцид та його наслідки. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Modern Historical and Political Issues. 47, 20–27. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2023.47.20-27>
- ДОВГОПОЛОВА, О., 2022, Можливі тенденції перезавантаження локальних ідентичностей в Україні в ситуації війни (приклад Одеси). Ideology and Politics Journal. 2(21), 19–33. DOI: <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.02.00002>
- КУЗІНА, Н., 2025, Трансформація локальної спільноти міста Чернівці в умовах російсько-української війни. XV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 150-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Тези доповідей. 279–281.
- ПАНЬКІВ, О. 2023, Місто та війна: екзистенційний вимір. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 49, 99–104. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.12>
- ПРАТО, Д., ПАРДО, І., 2016, Урбаністична антропологія, Місто: історія, культура, суспільство. 1, 11–43.
- РАЧКОВ, Є., 2022, Знищення, збереження та переосмислення міської культурної спадщини України під час російсько-української війни. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 62, 12–48. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2022-62-01>
- СОБОЛЄВА, О., ОВСІЮК, О., ПОЛЕК, Т., 2017, Антропологічне дослідження локальної міської спільноти Ірпеня. Українознавство. 3(64), 214–231. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(64\).2017.120351](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(64).2017.120351)
- СТЕПАНЕНКО, А., 2023, Трансформація культурних ландшафтів українських міст у тилу в умовах повномасштабної війни. Українські культурологічні студії. 1(12), 38–43. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).09](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).09)
- Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія. С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. Н. Є. Головахи, д. соц. Н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maketvijna...2022dlya-tipografiiivse.pdf>.
- PAVLOVA, O. Yu., & ROHOZHA, M. M., 2025, Communicative practices of perception and memory of Russian-Ukrainian war and the graphosphere of the media channel. Studies in East European Thought. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s11212-025-09712-2>

References

- Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznnavstva istorychnoho fakul'tetu Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (Arkhiv KEK IF KNU im. TSh), fond. 62, p. 1, od. zb. 2, 16 ark. [Archive of the Department of Ethnology and Local History of the Faculty of History of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (Archive of the KEK IF KNU im TSh), f. 62, p. 1. unit. coll. 2, 16 sheets]. [In Ukrainian].
- Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznnavstva istorychnoho fakultetu Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni

Tarasa Shevchenka (Arkhiv KEK IF KNUimTSh), fond. 62, p. 1, od. zb. 1, 9 ark. [Archive of the Department of Ethnology and Local History of the Faculty of History of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (Archive of the KEK IF KNUimTSh), f. 62, p. 1, unit. coll. 1, 9 sheets]. [In Ukrainian].

BETLII, O., 2018, Miska istoriia: okreslennia doslidnytskoho polia [Urban History: Outlining the Research Field]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Istoriia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky». 26, 9–17. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2018-1-01> [In Ukrainian].

BUCHKO, Z., STETSIUK, A., 2023, Obiekty istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh viiny: urbitsyd ta yoho naslidky [Objects of Ukraine's Historical and Cultural Heritage in the Context of War: Urbicide and Its Consequences]. Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu: Modern Historical and Political Issues. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet. Tom 47, 20–27. DOI: 10.31861/mhpi2023.47.20-27 [In Ukrainian].

DOVHOPOLOVA, O., 2022, Mozhlyvi tendentsii Perezavantazhennia lokalnykh identychnosti v Ukraini v sytuatsii viiny (pryklad Odesy) [Possible Trends in the Reconfiguration of Local Identities in Ukraine During the War (the Case of Odesa)]. Ideology and Politics Journal. 2(21), 19–33. DOI: <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.02.00002> [In Ukrainian].

KUZINA, NATALIYA, 2025, Transformatsiia lokalnoi spilnoty mista Chernivtsi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Transformation of the Local Community of the City of Chernivtsi under the Conditions of the Russian-Ukrainian War]. XV Bukovynska mizhnarodna istoryko-kraieznavcha konferentsiia, prysviachena 150-richchiu Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriiia Fedkovycha. Tezy dopovidei, Chernivtsi, 17–18 zhovtnia 2025 r. Nauk. red. prof. Oleksandr Dobrzanskyi. Chernivtsi: Tekhnodruk, 279–281. [In Ukrainian].

PANKIV, O., 2023, Misto ta viina: ekzystentsiinyi vymir [City and War: The Existential Dimension] Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politohichni studii. Vypusk 49, 99–104. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.12> [In Ukrainian].

PAVLOVA, O. Yu., ROHOZHA, M. M., 2025, Communicative practices of perception and memory of the Russian-Ukrainian war and the graphosphere of the media channel. Studies in East European Thought. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s11212-025-09712-2> [In English].

PRATO, G., PARDO, I., 2016, Urbanistychna antropohiia [Urban Anthropology]. Misto: istoriia, kultura, suspilstvo [City: History, Culture, Society]. 1, 11–43. [In Ukrainian].

RACHKOV Ye., 2022, Znyshchennia, zberezhennia ta pereosmyslennia miskoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Destruction, Preservation, and Rethinking of Ukraine's Urban Cultural Heritage during the Russo-Ukrainian War]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Istoriia». 62, 12–48. <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2022-62-01> [In Ukrainian].

SOBOLIEVA, O., OVSIUK, O., POLEK, T., 2017. Antropohichne doslidzhennia lokalnoi miskoi spilnoty Irpenia [Anthropological study of the local urban community of Irpin]. Ukrainoznavstvo. 3(64), 214–231. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(64\).2017.120351](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(64).2017.120351) [In Ukrainian].

STEPANENKO, A., 2023, Transformatsiia kulturnykh landshaftiv ukrainskykh mist u tylu v umovakh povnomasshtabnoi viiny [Transformation of the Cultural Landscapes of Ukrainian Cities in the Rear under the Conditions of the Full-Scale War]. Ukrainski Kulturolohichni Studii. 1(12), 38–43. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).09](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).09) [In Ukrainian].

Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny, 2022, Kollektivna monohrafiia [Ukrainian society in wartime. 2022: Collective monograph]. S. Dembitskyi, O. Zlobina, N. Kostenko et al.; za red. chlen.-kor. NAN Ukrainy, d. filos. N. Ye. Holovakhy, d. sots. N. S. Makeieva, 2022). Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. [Online]. Available from: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maketvijna...2022dlya-tipografiivse.pdf> [In Ukrainian].

Зміни в локальних спільнотах тилових міст України в умовах російсько-української війни

Актуальність. В умовах російсько-української війни відбувається реструктуризація локальних міських спільнот та розриви соціальних контактів, тому дослідження таких змін є важливим напрямом військової урбаністики.

Метою дослідження є спроба визначення впливу сучасної війни на життя міст, які перебувають поза межами бойових дій, на прикладі міст Чернівців, Житомира та Шполи Черкаської області, в результаті чого змінюються практики культурного дозвілля, організація та сприйняття ландшафту міста, обмежується доступність та встановлюється регуляція відвідування окремих районів міста.

Методи. Узагальнено та структуровано емпіричний матеріал міждисциплінарного характеру, що ґрунтується на теоретичних дослідженнях та методі опитування. Для цього було застосовано етнографічні методи включеного спостереження та метод інтерв'ювання.

Результати. Встановлено, що головні фактори впливу на зміну локальних міських спільнот в умовах війни, знайшли прояв у міських культурних практиках, споживанні послуг, зростанню значення місцевих медіа. Досліджено в рамках викладання та вивчення курсу «Антропологія міста» на основі опитування місцевих жителів міст Житомира та Шполи Черкаської області, та досвіду ВПО в м. Чернівці зміну локальних спільнот міст України, які не є місцем бойових дій під час сучасної війни. Комплексний підхід до дослідження дозволяє охопити різні аспекти впливу війни на міста, що знаходяться на безпечній території, та виявити проблеми, пов'язані з появою нових умов в житті містян.

Висновки. Дослідження змін локальної спільноти міста Чернівців, Житомира та Шполи Черкаської області, що виникли під час війни, допоможе краще зрозуміти наслідки для культурних ландшафтів міст України, що перебувають у глибокому тилу. Характер сучасної війни загрожує всім містам України, що знайшло відображення в понятті «урбіцид». На стан досліджуваних міст впливають такі основні чинники: кількість ВПО, вирішення їх житлових та соціальних потреб, розвиток медіа та інформованості містян, посилення процесів деконунізації та формування української ідентичності. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення досвіду міст, які перебувають у зоні бойових дій та способів їх виживання.

Ключові слова: місто, локальна міська спільнота, російсько-українська війна, військова урбаністика, урбіцид.

Nataliia Kuzina, Candidate of Historical Science, Associate Professor, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Наталія Кузіна, кандидатка історичних наук, доцентка, історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5407-7236>

Lolita Matsiuk, MA student in History, Faculty of History Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Лоліта Мацюк, студентка магістратури історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8385-6843>

Halyna Yatsentiuk, MA student in History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Галина Яцентюк, студентка магістратури історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3963-942X>

Received: 01.01.2026

Advance Access Published: February 2026